

טבת התשע"ג

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

ה"אותות" שניתנו למשה

לפרשת שמות (על פי שיעורים של הרב יעקב מדן והרב מאיר שפיגלמן)

העם; בני מאמינים - 'והאמין בה'; אתה אין סופך להאמין - שנאמר 'יען לא האמנתם בי' וגו'.
ונשאלת השאלה: במה חטא משה? והרי צפה בדרך נכונה את הקשיים שהוא עתיד לעמוד בפניהם?! שהרי פעמים כה רבות מרו ישראל את דברו, ולא האמינו בשליחותו. ואדרבה - ממקום שבאת, משם אתה למד. שהרי חז"ל הוכיחו את נאמנותם של ישראל מן הפסוק 'ויאמן העם', אך לפניו נאמר: 'ויעש האותות לעיני העם'. משמע, צדק משה בכך שביקש אותות כדי שיאמינו לו!

אבל הרב מאיר שפיגלמן טוען שאם נתבונן היטב באותות, נוכל להבחין במורת רוחו של הקב"ה מבקשת האותות. אם נתאר לעצמנו מנהיג המגיע לעם, ונותן להם את האותות הבאים על מנהיגותו:

- הוא יכול להפוך מטה לנחש ולהפוך אותו בחזרה למטה,
- הוא מסוגל להביא צרעת על ידו ולסלק אותה לאחר מכן,
- הוא יודע גם להפוך מים לדם. סביר להניח, שמנהיג כזה לא יזכה לאוהדים רבים. התגובה הטבעית תהיה 'לא מדובשך ולא מעוקצך'. בכל שלושת האותות הללו, אין אפילו אות אחד חיובי. כל האותות הם שליליים. לכן טוען הרב שפיגלמן סביר להניח, שהקב"ה משתמש באותות אלו כדי לבטא את מורת רוחו מבקשת משה. ואכן, יש סיבה למורת רוחו של הקב"ה. מדוע בכלל משה מתווכח עם ה'? לכאורה, כאשר הקב"ה מצווה על אדם לעשות דבר מה - עליו לעשות זאת, ואין זה משנה מהי תחושתו ביחס למעשה זה! אם אברהם עקד את בנו בשל ציווי הקב"ה, וקל וחומר שמשה צריך לצאת לשליחות שהקב"ה הטיל עליו! כמו כן מתיאור הויכוח בין הקב"ה למשה נראה כאילו הקב"ה 'נכנע' לבקשת משה, ושולח את אהרון ביחד

שלושת האותות

כאשר הקב"ה פונה אל משה ומצווה עליו ללכת לגאול את בני ישראל, משה מסרב לקבל עליו את השליחות (שמות ד', א-ט):

"ויען משה ויאמר - והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי, כי יאמרו לא נראה אליך ה'

ויאמר אליו ה' - מזה בידך? ויאמר - מטה: ויאמר - השליכהו ארצה, וישליכהו ארצה ויהי לנחש, וינס משה מפניו: ויאמר ה' אל משה - שלח ידך ואחז בזנבו, וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו...

ויאמר ה' לו עוד - הבא נא ידך בחיקך, ויבא ידו בחיקו, ויוצאה - והנה ידו מצרעת כשלג: ויאמר - השב ידך אל חיקך, וישב ידו אל חיקו, ויוצאה מחיקו והנה שבה כבשרו...

והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעון לקלך, ולקחת ממימי היאר ושפכת היבשה, והיו המים אשר תקח מן היאר והיו לדם ביבשת".

כלומר במקום תשובה, הקב"ה נותן למשה שלושה אותות, שאותם הוא יעשה לפני בני ישראל ובעזרתם הם יאמינו לו. ונשאלת השאלה מה היה יחסו של הקב"ה לבקשת משה? לכאורה, אין אנו רואים תגובה שלילית כלשהי: הקב"ה נותן למשה את האותות, ובכך מספק לו אמצעי להוכיח את נבואתו.

חז"ל, רש"י ומפרשים נוספים תפסו את משה על חוסר אמונתו באמונתם של ישראל, וראו במטה הנהפך לנחש המניס את משה מפניו - עונש למשה על שקטרג על ישראל. העונש ברור יותר בידו של משה שנצטרעה. וכך ביטאו זאת חז"ל (שבת צז ע"א):

"אמר ריש לקיש: החושד בכשרים לוקה בגופו, דכתיב 'והן לא יאמינו לי' וגו'. וגליא קמי קודשא בריך הוא דמהימני ישראל. אמר לו: הן מאמינים בני מאמינים, ואתה אין סופך להאמין. הן מאמינים - דכתיב 'ויאמן

איתנו את אהרון שידבר במקומו - טוען משה את טענתו האחרונה (שמות ד', יג):

"ויאמר - בי ה', שלח נא ביד תשלח".

כלומר משה, טוען בפני שהקב"ה שהוא אינו בעל התכונות הנדרשות למנהיג טוב. אין מתאים משה להביא את דבר ה' לבני ישראל, לשפוט ביניהם או להסביר להם את התורה; אך להנהיג - אין הוא המנהיג האידיאלי. ולכן אפשר, אמנם, לשלוח את אהרון ביחד עם משה כדי שידבר בשמו כפי שקובע הקב"ה בהמשך אבל אומר משה לקב"ה פשוט יותר לבחור באהרון כמנהיג.

אלא שהקב"ה אינו מרפא את גמגומו של משה, שכן גמגום זה אינו פגם פיזי גרידא. הגמגום מעיד על תכונות אופי שאינן מתאימות למנהיג. הקב"ה יכול לשנות גם את אופיו של משה, ולהפוך אותו למנהיג כריזמטי שמתקשר עם העם; אולם גם הקב"ה וגם משה אינם מעוניינים בנס כזה. הקב"ה לא בחר במשה להנהיג את ישראל כדי לשנות את אופיו. אילו היה הקב"ה מעוניין במנהיג אחר - היה בוחר באדם אחר. הקב"ה מעוניין שמשה - כפי שהוא - ינהיג את בני ישראל.

ומסביר הר"ן בדרשותיו:

ולזאת הסיבה נשלם משה בכל שלמות נביא, להאמין שענינו בכח אלהי, והוסר ממנו בהשגחה גמורה הדיבור הצח, יען לא יחשב שהיות ישראל וגדוליהם נמשכים אחריו, היה לצחות דברו כמו (שאמר) [שיאמר] על מי שהוא צח הדיבור שימשך ההמון אחריו, ושהשקר ממנו יחשב אמת, והדבר בהפך למי שהוא כבד פה וכבד לשון, שהאמת לא יקובל ממנו רק לחוזק הגלותו, ולזה הוסר בהשגחה, לא היה דבר נופל במקרה.

כאשר שמשה מסרב, הקב"ה נוקט בדרך אחרת, שנייה בעדיפותה, ושולח את אהרון להיות לפיו של משה (שמות ד', יד-טז):

"ויחר אף ה' במשה, ויאמר - הלא אהרון אחיך הלוי, ידעתי כי דבר ידבר הוא... ודברת אליו, ושמת את הדברים בפיו. ואנכי אהיה עם פיך ועם פיהו, והוריתי אתכם את אשר תעשון: ודבר הוא לך אל העם, והיה - הוא יהיה לך לפה, ואתה תהיה לו לאלהים".

חסרונות ביזור הסמכויות

אלא שלביזור הסמכויות בין משה לאהרון ישנה גם תוצאה שלילית. כדי להבין זאת, נעמוד על מבנה השלטון בעם ישראל. באופן בסיסי, קיימים מספר תפקידים ציבוריים בעם ישראל: נביא - המביא את דבר ה' לעם; מלך - השולט על העם ומנהיג אותו; כוהן - האחראי על ביתו של הקב"ה ומלמד את עם ישראל את תורת הקב"ה; ודיין - המפרש את התורה ומחוקק חוקים. משה תפקד בשלוש משרות ציבוריות בעת ובעונה אחת:

איתנו! ונשאלת השאלה אם זהו הפתרון הרצוי - מדוע הקב"ה מראש לא יזם אותו; ואם פתרון זה אינו טוב כל כך - מדוע משה אינו מקבל על עצמו את השליחות במלואה?

משה כמנהיג

כדי לענות על שאלה זו, ננסה לבחון את תכונותיו של משה כמנהיג. לאחר שהקב"ה נותן לו את האותות, משה טוען כלפי הקב"ה שאין הוא יכול להיות מנהיג, שכן הוא "ערל שפתיים" (שמות ד', ט):

"ויאמר משה אל ה': בי אדני, לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך, כי כבד פה וכבד לשון אנכי".

ונשאלת השאלה מהו "ערל שפתיים"? רש"י מפרש:

כבד פה - בכבידות אני מדבר, ובלשון לעז בלב"א [גמגמן]:

אבל בפרשיות הבאות, לא מצאנו כל סימן לכך שיש למשה קושי כלשהו בסגנון דבריו. אין אנו מוצאים מילים לא מובנות או משפטים שנראים לא שלמים. ולכן קשה להנחי שכוונת התורה לבעיה כלשהי בתוכן דבריו של משה.

כמו כן, אם כפירוש המקובל, ערלות שפתי משה היא גמגום, הרי שנשאלת השאלה: וכי הקב"ה אינו יכול לרפא את משה מגמגומו? מדוע 'נכנע' הקב"ה לטענה זו, ואינו הופך את דיבורו של משה לדיבור שוטף, הראוי למנהיג האומה?

לכן הרשב"ם מפרש:

כי כבד פה וערל לשון אנכי - איני בקי בלשון מצרים בחיתוך לשון, כי בקטנותי ברחתי משם ועתה אני בן שמונים. וכן מציינו ביחזקאל, שמי שאינו בקי בלשון המלכות קרוי כן, כדכתיב: "ויאמר אלי בן אדם לך בא אל בית ישראל ודברת דברי אליהם. כי לא אל עם עמקי שפה וכבדי לשון אתה שלוח אל בית ישראל לא אל עמים עמקי שפה וכבדי לשון אשר לא תשמע דבריהם וגו'". וכי אפשר נביא אשר ידוע השם פנים אל פנים וקיבל תורה מידו לידו היה מגמגם בלשונו?!

לכן אומר הרב שפיגלמן נראה, שגמגומו של משה אינו אלא סמל לאופיו של גדול הנביאים. בד"כ אדם שחפץ להיות מנהיג חייב להיות מוחצן מעט. אדם אינו יכול לדרוש מאנשים אחרים ללכת אחריו, אם הוא מפנים את סגולותיו ואינו מראה אותם להמון. משה הוא העניו באדם, ואינו רוצה להפגין את תכונותיו הטובות כלפי חוץ. כאשר הקב"ה דורש ממנו להנהיג את בני ישראל, ולאחר שמסתתמות כל טענותיו הטכניות והקב"ה שולח

ראשית, יש לעמוד על הצד השווה שבשלושת האותות הללו: כולם מסמלים רע. הנחש, הצרעת והדם - כולם סמלים מובהקים לצרות העתידות לבוא. מעתה, יכולים לנו לטעון שכשם שהאותות הם תוצאה של הנהגה שאינה אידיאלית, כך הם גם מסמלים שלוש נקודות שפל עתידיות בהנהגתו של משה.

הצרעת מזכירה לנו את צרעתה של מרים, שהיא שלב בהידרדרות בהנהגתו של משה.

ביחס למים ההופכים לדם יתכן והם מזכירים לנו את מריבה. שם, כאשר משה נצטווה לדבר אל הסלע והיכה בו, וכתוצאה מכך נגזר עליו שלא להיכנס לארץ.

האות הראשון - המטה ההופך לנחש - מזכיר לנו את המטה של מלחמת עמלק, והנחש מזכיר לנו את הנחש הנחושת. ועל מנת להבין את הקשר שבין שני האירועים האלו לבין הנהגתו של משה, נעיין בפירושה של משנה ידועה המקשרת בין שניהם.

הנס במלחמת עמלק

(משנה, ראש השנה כט ע"א):

"והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל" וגו'. וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך: כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים - היו מתגברים. ואם לאו - היו נופלין.

כיוצא בדבר אתה אומר: "עשה לך שרף ושים אותו על נס, והיה כל הנשוח וראה אותו וחי". וכי נחש ממית או נחש מחיה? אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהן שבשמים - היו מתרפאים, ואם לאו - היו נימוקים..."

במשנה זו, חז"ל קושרים בין תפקיד ידי משה במלחמת עמלק, לבין תפקיד נחש הנחושת. ונשאלת השאלה מדוע קושיית חז"ל מופיעה דווקא ביחס לשני האירועים הללו? האם לא ניתן היה לשאול גם 'וכי ידיו של משה בוקעות את היס?' האם העובדה שידי משה הביאו חושך על כל מצרים היא פחות מפתיעה מכך שידי משה ניצחו את עמלק?

אכן, נס הניצחון במלחמת עמלק שונה מכל שאר הניסים שמצאנו ביציאת מצרים. בדרך כלל, הקב"ה מצווה על משה לעשות פעולה מסויימת, וכאשר משה עושה אותה - הנס מתרחש. אולם במלחמת עמלק - לא מצאנו כל ציווי של הקב"ה למשה לעמוד על הגבעה או להרים את ידיו. הנס כאן היה נס יזום ע"י משה, בבחינת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". לאור הבנה זו, יכולים לנו להבחין בעובדות מוזרות נוספות המיוחדות למלחמת עמלק. בתחילת המלחמה, מעידה התורה כי "ידי משה כבדות" ואהרון וחור נחלצים לעזור לו ולתמוך בהן. אולם מדוע

הוא היה המנהיג, הדיין והנביא של עם ישראל. אהרון תיפקד בשתי משרות אחרות: הוא היה הכוהן הגדול, והוא היה האחראי להביא את דבר ה' לאומה (מעין 'נביאו של משה'). לעיתים, עלול להיווצר עימות בין המנהיגים השונים של העם: ספרי הנביאים מלאים בעימותים בין הנביא לבין המלך, ספרי ההיסטוריה מלמדים אותנו על עימותים בין המלך לבין הכוהן, וכן הלאה. המצב האידיאלי, אפוא, הוא של אדם אחד, המרכז בתוכו את כל הסמכויות. כך לא נוצרים עימותים בין התפקידים השונים, והנהגת האומה מתבצעת על הצד הטוב ביותר. מראש, תכנן הקב"ה שמשה ימלא את כל תפקידי ההנהגה. כיוון שמשה סירב - הקב"ה פיצל את ההנהגה, והעניק חלק מהתפקידים לאהרון. אלא שכידוע בחטא העגל, אהרון הכשיל את בני ישראל באחד החטאים הכבדים ביותר בתולדותיו. כמו כן פיצול ההנהגה גבה מחיר כבר בפרשת קורח. שהרי קורח לא היה מתלונן אילו משה - גדול הנביאים ומוריד התורה - היה משרת ככוהן הגדול. פיצול ההנהגה ונתינת הכהונה לאהרון - היא שיצרה את התשתית לצמיחת תלונתו של קורח.

מנהיגות של אותות

כעת יכולים לנו לשוב ולבחון את פשר האותות שנותן הקב"ה למשה. מנהיגות טובה היא מנהיגות השואבת את כוחה מאופיו של המנהיג ומהערצת העם כלפיו. מנהיגות טובה אינה נבנית על קסמים, אותות ומופתים שהמנהיג עושה לעמו. טיבו של מנהיג כזה - שאחרי המבחן הראשון, עמו יעזוב אותו ויחפש לו מנהיג אחר. משה - שאינו תואם את טיפוס המנהיג האידיאלי - אינו יכול להשתית את מנהיגותו על הכריזמה שלו, ולכן מבקש לעשות אותות לבני ישראל. הקב"ה נותן לו אותות שליליים, כדי לרמוז לו שמנהיגות כזו היא מנהיגות הלוקה בחסר. ואכן, פעמים אין ספור התמרד העם כלפי מנהיגותו של משה: בפרשת המרגלים, בפרשת קורח, ואפילו מייד לאחר שמשה בא בפעם הראשונה לפני פרעה (שמות ה', כ-כא):

"ויפגעו את משה ואת אהרון נצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה: ויאמרו אלהם - ירא ה' עליכם וישפּט, אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו, לתת חרב בידם להרגנו".

פשר האותות

לאור הצורה שבה הבנו את תפקיד האותות, יכולים לנו לשוב ולבחון את פשרם. מדוע בחר הקב"ה דווקא בנחש, בצרעת ובדם כדי להוכיח בהם את נבואתו של משה?

שני הניסים הללו - הניצחון על עמלק ונחש הנחשת - מסמלים שניהם את אותו מסר עצמו. בראייה חיצונית - אין לנו נס גדול מזה. אולם בהסתכלות מעמיקה יותר, מגלים שני הניסים הללו מסר אנטי-מנהיגותי עמוק: אדם מישראל אינו זקוק למנהיג כדי להתפלל לקב"ה. ידיו של משה אינן עושות מלחמה, ונחש אינו יכול להמית ולהחיות. רק ההבטה כלפי מעלה, וכיוון ליבם של ישראל לאביהם שבשמיים - רק תפילה כזו היא הערובה לניצחון. וטוען הרב שפיגלמן שכבר בתחילת דרכו של משה, כאשר הוא עומד ומדבר עם הקב"ה הנגלה אליו מתוך הסנה, רומז לו הקב"ה לקץ מנהיגותו: באות המטה והנחש, באות הצרעת ובאות הדם

הסברו של הרב מדן לאותות

אפשר שיש מקום לפרש את הפרשה בדרך הפוכה, המצדיקה את משה הרואה נכוחה את הבעיות שהוא עתיד לעמוד לפנין כשינהיג את ישראל. הקב"ה תומך בחששו זה, וממחיש לו באותות את הבטחתו "כי אהיה עמך". הקב"ה מבהיר למשה, שאם יעז מישהו שלא להאמין לו ולערער על שליחותו - הקב"ה עצמו עתיד להיפרע ממנו. בצורה דומה עתיד להיאמר לימים ביחס לכל נביא שיעמוד על העם (דברים י"ח, יט):

"והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי - אנכי אדרש מעמו".

מרים הייתה הראשונה שלקחה באותות. היא ערעה בדברה עם אהרן אחיה על ייחודה של נבואת משה (במדבר י"ב, ב):

"ותדבר מרים ואהרן במשה... ויאמרו - הרק אך במשה דבר ה', הלא גם בנו דבר; וישמע ה'".

הקב"ה מוכיח אותם על כך (במדבר י"ב, ח): **"ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה".**

ומרים נענשה על כך בצרעת.

שוב באותה לשון, בנוסעם מהר-ההר לסבוב את ארץ אדום, בעת שקצרה נפשם בדרך (במדבר כ"א, ה):

"וידבר העם בא-לוהים ובמשה, למה העליתנו ממצרים למות במדבר...".

והעונש אינו מאחר לבוא (במדבר כ"א, ו):

"וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, וינשכו את העם וימת עם רב מישראל".

כאן פועל אות הנחש על העם שדיבר במשה ובשולחו.

בשני המקרים - הפתרון לפורענות דומה: מרים ואהרן נאלצים לחלות את פניו של משה שיתפלל בעדם, וכן העם (במדבר כ"א, ז):

כבדו ידיו של משה? אם הקב"ה רצה שמשה יניף את ידיו - מדוע לא נתן בו כוח להחזיק אותן?! יתר על כן: מדוע בכלל צריך היה משה להרים את ידיו במשך כל המלחמה? בקריעת ים סוף, כדוגמא, משה מרים את מטהו בלילה, מייד מתחוללת רוח סופה הנושבת כל הלילה, ובבוקר - הים נבקע לשניים. וכי שמענו שמשה צריך להרים את מטהו במשך כל הלילה? והדבר מסתבר, שהרי אין המטה פועל אלא ברצונו של ה', ודי בפעולה סמלית כלשהי כדי להתחיל את שרשרת הנס. מדוע, אם כן, צריך משה להחזיק את ידיו מורמות לאורך כל מלחמת עמלק?

ומסביר הרב שפיגלמן שהקב"ה לא ציווה על משה להרים את ידיו כדי שעם ישראל ינצח. משה - רועם של ישראל - חשש שמא עם העבדים, שזה עתה יצא ממצרים, לא יחזיק מעמד במלחמה הראשונה שנכפתה עליו. דעתו של הקב"ה אינה נוחה, כביכול, מיוזמתו של משה, שכן עם ישראל צריך להתמודד עם מלחמה זו בכוחות עצמו. לכן הכביד הקב"ה את ידיו של משה, והקשה עליו להרימם.

ואכן, כפי שמעידה המשנה, לא התחולל כאן נס. כיוון שהקב"ה לא ציווה על משה לחולל נס - הרמת הידיים לא חוללה נס, אלא הייתה רק סימן לישראל להיזכר באביהם שבשמיים. רק בשעה שהיו ישראל מתבוננים ביד המורמת, ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמיים - היו מתגברים. זהו הלקח שביקש הקב"ה ללמד את בני ישראל מייד עם יציאתם ממצרים.

נס נחש הנחשת

גם בפרשת נחש הנחשת, יכולים אנו לגלות קווים דומים לאלו שגילינו במלחמת עמלק (במדבר כ"א, ו):

"וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, וינשכו את העם וימת עם רב מישראל".

עם ישראל לוקה בנחשים השרפים, בא למשה ומבקש ממנו להתפלל בעדם לה'. בתשובה, הקב"ה אינו מוכן שמשה יתפלל עבור בני ישראל (במדבר כ"א, ח):

"ויאמר ה' אל משה: עשה לך שרף ושים אותו על נס, והיה כל הנשוח וראה אתו וחי".

כל אחד מעם ישראל שרוצה ברפואה - עליו להתפלל לבדו. שלא כבמקרים קודמים, שבהם תפילתו של משה על עם ישראל נתקבלה, במקרה זה הקב"ה לא מוכן לסלוח לעם ישראל בשל תפילתו של משה. ערב פטירתו של משה, מעט לפני שהוא מוסר את שרביט ההנהגה ליהושע, מחנך הקב"ה את בני ישראל לדעת שאין משוא פנים לפני כסאו: כל אחד ואחד יכול לרפא את עצמו באמצעות תפילתו.

גם נצחונו הגדול של שאול במלחמתו עם פלישתים מושווה לנצחון על מצרים (שמואל א' י"ד, כג):

"ויושע ה' ביום ההוא את ישראל, והמלחמה עברה את בית און".

גם מיאונו של שאול לקבל עליו את המלכות בשל קטנותו ודלות בית אביו מזכירים את סירובו של משה לשאת את המשרה על שכמו בשל שאלת "מי אנוכי".

כך גם מקבילים שלוש האותות שקיבל שאול בעת משיחתו לשלוש האותות שקיבל משה להראותם לעם.

וגם בני הבליעל שבזו את שאול ביום מלכותו - מקבילים לשוטרי בני ישראל (דתן ואבירם, על פי המדרש), שבזו את משה ואת אהרון בצאתם מאת פרעה.

שאול הגיע אל מינויו 'באקראי'. הוא רץ אחר האתונות שברחו מעדרו של קיש אביו (שמואל א' ט'). בצורה דומה תיאר חז"ל את מינויו של משה: הוא הגיע לסנה בחורב 'באקראי', בריצתו אחרי הגדי שברח מעדרו של יתרו חותנו. לשני המנהיגים מובהר, שאובדן עדרו של הקב"ה - עם ישראל - קשה וחמור מאובדן עדרם האישי, ועליהם להתגייס למשימה הדחופה יותר.

ומן ההשוואה בין המנהיג הראשון לבין המלך הראשון - לשני הבדלים ביניהם.

א. משה צוין בתורה לשבח על ענוותו (במדבר י"ב, ג): **"והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".**

שאול, בצד השבח על ענוותו, צוין בה אף לגנאי (ילקוט שמעוני קי"ז):

"אמר רבי יהודה אמר רב: מפני מה נענש שאול? מפני שמחל על כבודו, שנאמר 'ובני בליעל אמרו - מה יושיענו זה, ויהי כמחריש'".

ומסביר הרב מדין שיש להבחין בין ענווה שמקורה בדיעות האדם את דלות עמידתו לפני קונו, וממנה התחושה שאין לו כלום 'מגרמיה' - מעצמו, לבין ענווה הנובעת מ"כי יראתי את העם ואשמע בקולם" (שמואל א' ט"ו, כד), ענווה של מנהיג שאינו חש פחד מחמת עמידתו לפני ה' אלא מחמת עמידתו לפני העם. הראשונה - ענוותו של משה היא, ענווה שאינה מקטינה ולו במעט את תחושת האחריות והמנהיגות כלפי העם. השנייה - ענוותו של שאול היא, ענווה שיש בה קורטוב של פיק ברכים ושל מורך לב.

ב. גם משה וגם שאול נתבשרו לאסונם בשל חטאם על קריעת מלכותם ועל מסירתה לאחר. משה מבקש בעצמו למסור את מלכותו ליהושע, והוא עושה זאת בשתי ידיו, ברוחב דעת וברוחב לב. שאול, מרגע שראה שמלכותו עומדת לעבור לדוד - החל לרודפו, וניסה לסכל את עצת ה' בכל דרך ובכל מחיר.

"ויבא העם אל משה, ויאמרו - חטאנו כי דברנו בה' ובך, התפלל אל ה' ויסר מאתנו את הנחש".

מי שערער על שליחותו ועל נבואתו של משה - סופו שהכיר בנבואתו וביכולתו להתפלל עליו. כדרך זו אמר הקב"ה לאבימלך על אברהם (בראשית כ', ז):

"כי נביא הוא, ויתפלל בעדך וחייה".

וכאן בא לידי ביטוי חלקו השני של האות. בזכות תפילתו של משה - מתחלף הנחש הממית בנחש מחיה, בנחש דומם מנחושת, כדרך שהפך הנחש במעמד הסנה למקל דומם בידיו של משה. בזכות תפילתו של משה - נרפאת הצרעת, כדרך שהשיב ידו אל חיקו, והנה שבה כבשרו.

שני לקחים עתיד העם ללמוד מן האותות שניתנו בסנה: הראשון - הנביא הוא שליח ה' להביא את דברו לעם, ואוי לו למי שיערער על כך!; והשני - הנביא הוא גם פיו של העם אל ה', והוא היכול לעמוד ולהתפלל בעדם ולהיות מובטח שה' שומע את תפילתו

המנהיג הראשון והמלך הראשון - משה ושאול

אחד המדרשים בשמות-רבה הוא מן האגדות שנתחבבו על ילדינו יותר מכל. מסופר בו על משה רועה הצאן, שברח ממנו גדי, ורץ משה אחריו עד שהגיע להר חורב, למקומו של הסנה. האגדה מלמדת על האחריות שגילה משה כלפי צאנו כמבחן להנהגתו את צאנו של הקב"ה, את עם ישראל (שמות-רבה ב', ב):

"אמרו רבותינו: כשהיה משה רבנו ע"ה רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסית. כיון שהגיע לחסית - נזדמנה לו בריכה של מים, ועמד הגדי לשתות. כיון שהגיע משה אצלו - אמר: אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא; עיף אתה! הרכיבו על כתיפו והיה מהלך. אמר הקב"ה: יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חייך - אתה תרעה צאני ישראל. הוי 'ומשה היה רועה'".

ונשאלת השאלה מהיכן נטלו חז"ל סיפור זה?

ומציע הרב יעקב מדין, ראש ישיבת הר עציון, שאפשר שברקע הסיפור עומדת השוואה שעורכים המקראות בין משה, המנהיג הראשון, המושיע את ישראל מיד מצרים, לבין שאול, המלך הראשון, האמור להושיע את ישראל מיד פלישתים. שהרי כך נאמר על מינויו של שאול (שמואל א' ט', טו-טז):

"וה' גלה את אֶזֶן שמואל יום אחד לפני בוא שאול לאמר: כעת מחר אשלח אליך איש מארץ בנימין, ומשחתו לנגיד על עמי ישראל והושיע את עמי מיד פלשתים, כי ראיתי את עמי כי באה צעקתו אלי".

ולשון זו לקוחה מפרשתנו:

"ראה ראיתי את עמי אשר במצרים... ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי".

ייתכן ששני ההבדלים - אחד הם. המלכות ניתנה
כאמצעי. המטרה בכל מקרה הייתה תשועתם של ישראל.
אצל משה - נותרה מנהיגותו עד יומו האחרון אמצעי
לתשועת ישראל. אצל שאול - הפכה המלכות מאמצעי
למטרה בפני עצמה, וכל המטרות האחרות משניות
לגביה. וזוהי אם כל חטאת!